

הרב אורי שרקי

אורות - אורות מלחמה, פרק ט'

מתוך ספר אורות לראי"ה קוק

סיכום שיעור - עוד לא עבר את עריכת הרב

כאמור, מדובר בפרקים שהרב קוק כתב בזמן מלחמת העולם הראשונה. בפרק זה הרב מסביר שעם ישראל הוא עם שיש לו מה לומר לעולם, אלא שבמהלך הגלות הפה שלנו נסתם. לא היתה לעם ישראל אמירה אמיתית לעולם במשך שנות הגלות (לפי העקרון הידוע: חכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים) ומשום כך היהודים יכלו להביע את דעתם בתוך הגטאות השונים כמה שהם רוצים, ואת אף אחד זה לא עניין (1). בין היתר הרב מדבר בפרק זה על התמוטטות העולם המוסרי של הנצרות במלחמת העולם הראשונה. "בנין העולם, המתמוטט כעת לרגלי הסערות הנוראות של חרב מלאה דם, זורש הוא את בנין האומה הישראלית." רוב הגלות (שהייתה בין השנים 68 ועד 1948 לספירתם) העולם הסתדר בלעדי עם ישראל. אבל במלחמת העולם הראשונה העולם הגיע לנקודת משבר כזו חזקה שנהיה לו הכרח להקים מדינה ישראלית שבה היהודים יוכלו להתבטא (2). "בנין האומה והתגלות רוחה הוא ענין אחד," אצל עם ישראל הפוליטיקה והרוח הם דבר שאי אפשר להפריד בניהם. "וכולו הוא מאוחד עם בנין העולם, המתפורר ומצפה לכח מלא אחדות ועליונות, וכל זה נמצא בנשמת כנסת ישראל. רוח ד' מלא בה," רוח ה' מלאה בכנסת ישראל (3). "רוח שם מלא בקרבה, ואי אפשר לרוח אדם, שהרגשת נשמתו פועמת בו, להיות שוקט בשעה גדולה זו, מבלי לקרא לכל הכחות הצפונים באומה: עורו וקומו על תפקידכם." מי ש"נשמתו פועמת בו" מרגיש שהוא חייב לעשות משהו בשעה גדולה כמו שעת המלחמה (4). "קול ד' קורא בכח, ומתוכיות נשמתנו ומתנועות החיים אנו מבחינים אותנו: ישראל מוכרח לחשוף את מקור חייו, לעמוד הכן על רגלי אפיו הרוחני. "מי גוי גדול אשר לו אלוהים קרובים אליו", - "אומה היודעת אפיה של אלהיה". התרבות העולמית מתנוודדת, רוח האדם נחלש, מחשכים מכסים את כל העמים, "החשך יכסה ארץ וערפל לאומים". והשעה הגיעה, אור עולם, אור אלהים אמת, אור אלהי ישראל, המתגלה על ידי עמו, עם פלאים, צריך הוא להתגלות בהכרה, וההכרה צריכה לבא באומה פנימה, "ההכרה הזו של תיקון צריכה לבוא קודם כל לעם ישראל." "להכיר את האחדות של כחותיה היא, להכיר את ד' השוכן בה." ברגע שהיהודים יתאחדו במקום אחד יתברר שאלוהי ישראל הוא לא "אלוהי הדתיים בלבד" אלא "אלוהי כלל ישראל" (5). ואז יתברר שהציור של האלוהות שנוצר בנפש הוא ציור של אחדות, והציור הזה של האחדות פועל הלאה. כלומר: מתוך שנכיר בזה שאנחנו עם אחד בעל דרך צודקת נכיר בזה שהקב"ה הוא האחראי לנו (6). "ובהכירה כי יש אלהים בקרבה, תכיר איך לחשוף את מבוע חייה, תדע להעמיד חזון עמדתה על מקורה העצמי." ומתוך כך תחזור הנבואה. "לא לשאב מבארות זרים היא קרואה כי אם לדלות ממעמקיה." הרב מבקר פה את הציונות החילונית וקורא לה לחזור למקורותיה. "תדלה רצון מעמק תפלתה, חיים מבאר תורתה, אומץ משורש אמונתה, סדור מיושר שכלה, גבורה מעז רוחה, וכל העולה על שפירי (-אורות בוקר). שמיה, הכל מרוח אלהים המרחפת על מלא היקום, מימי בראשית עד אחרית." ממשיך הרב ומסביר, שלא חסר לעם היהודי יסודות כדי להעמיד את האומה על הרגליים (7). "כי אני אתכם נאום ד' צבאות, את הדבר אשר כרתי אתכם בצאתכם ממצרים, ורוחי עומדת בתוכם, אל תיראו." כל התרבויות שבעולם יתחדשו על ידי חדוש רוחנו, "התרבויות בעולם ישתנו על ידינו." כל הדעות יתישרו, כל החיים יאורו בשמחת לידה חדשה בהתקוממותנו, כל האמונות ילבשו בגדים חדשים, יסירו את הבגדים הצואים מעליהן ויתלבשו בלבושי יקר, "בעתיד לבוא כל האידיאולוגיות והדתות לא יעלמו מהעולם, אלא ישתנו ויתוקנו על ידינו (8). שנאמר: "כי מציון תצא תורה", התורה תצא מארץ ישראל לשאר העולם, וכך עם ישראל יהפוך

במדינתו המחודשת למעין מרכז של הקרנה לכלל האנושות. נשאלת השאלה: בשביל זה צריך לשמר את כל הדתות והאידיאולוגיות? לא עדיף למגר אותן? תשובה: אולי היה עדיף למגר אותן אם הן היו שקריות לחלוטין, אך יש בכל אחת מהן גרעין אמת. כלומר: הדתות והאידיאולוגיות השונות אינן מקריות, משום שהן ביטוי לרוחניות של הציבוריים האנושיים השונים. ומשום שלכל ציבור אנושי יש אופן תגובה לעולם הרוחני המיוחד לו, נצטרך בעתיד לבוא לדאוג לכל רגישות דתית מיוחדת בנפרד (9). **"יזניחו את כל פגול, כל טמא וכל תיעוב שבקרבים, ויתאחדו לינק מטללי אורות הקדש, אשר הוכנו מאז לכל גוי וכל אדם בבאר ישראל."** כל השינויים המדוברים באנושות תלויים ברצון עם ישראל (10). **"ברכת אברהם לכל גויי הארץ"** - יש שני מקומות שבהם שמוזכרת ברכת אברהם לכל העולם: א', בפרשת לך לך נאמר: **"ונברכו בך כל משפחות האדמה"**. ב', בעקידת יצחק נאמר: **"ויתברכו בזרעך כל גויי הארץ"**. אלו שני אופנים של ברכה על העולם: קודם כל **"נברכו"**, שפירושו: יתחברו אלינו. ורק מתוך כך: **"יתברכו"** פירושו: יקבלו ברכה (11). **"תחל את פעולתה בתקף ובגלוי ועל פי יסודה יחל, מחדש, בנינו בארץ ישראל. החרבן העכשוי הוא הכנת תחיה חדשה, עמוקה ואופייית."** מלחמת העולם הראשונה היא הכנה לתשועה המדוברת. ובגלל שתשועה זו עמוקה היא לוקחת זמן רב (12). **"אור חסד עליון מתנוצץ."** הקב"ה עושה חסד עם העולם לקראת הפיכתו לעולם חסד. **"שם ד' אהיה אשר אהיה הולך ומתגלה, הבו גדל לאלהינו."** משפט זה נראה במבט ראשון מוזר: כשמשא שאל את הקב"ה מה שמו (איך הוא מנהיג את עולמו?) ענה לו הקב"ה: **"אהיה אשר אהיה"**, כלומר: זה לא משנה (13), כי אני הקב"ה לא מוגדר על ידי שמות. אבל זה קשה: יש שמות רבים לקב"ה בתנ"ך, כולל בפרשה שהפסוק **"אהיה אשר אהיה"** מופיע בה! תשובה: אני אהיה מה שאהיה, כלומר: לפי המצב אני מקבל שם כזה או אחר (14). וזאת כוונת הפסוק: **"הבו גדל לאלהינו"**, שיש אפשרות של קוטן לאלוהינו (כאשר הוא מתגלה בשם פעוט) (15). לכן כוונת הרב במשפט זה שה' הולך ומתגלה במאורעות מלחמת העולם הראשונה ובאירועים שאחריה, ומבין את זה מי שמצליח לתפוס את העולם בגדלות. ובכדי להגיע לאותו גודל אלוהי יש צורך בשבירה מסוימת של האמונות כפי שהם היו עד עכשיו, כולל אמונת היהדות. (וזאת אגב אחת הסיבות לקיום החילונית. כלומר: החילונית היא ביטוי לאמונה גדולה שאיננה מצליחה לראות את עצמה בכלים הדתיים המקובלים ולכן בלית ברירה היא שוברת אותם) (16).

הערות:

1) היה גוי בשם ז'אן-ז'אק רוסו, מאבות המהפכה הצרפתית, שכתב שאצל אנשי הסורבון (אוניברסיטת צרפתית שהייתה בזמנו דתית) ברור למעלה מכל ספק שנבואות ישעיהו מדברות על ישו, אך אצל רבני אמסטרדם (שהייתה בזמנו מרכז רוחני) ברור באותה מידה של ודאות שאין לו כל קשר לנבואות האלו. והוא מוסיף וכותב שלעולם לא יוכלו להבין את היהודים כל עוד לא תהיה להם מדינה עם בתי מדרש ואוניברסיטאות שבהם הם יוכלו להודיע את דעותיהם בלא כל פחד. דבריו אלה של רוסו מבטאים את מה שהרב אומר בפרקנו: הפה של עם ישראל היה סתום בזמן הגולה.

האינטואיציה הזו מצויה גם אצל רבי יהודה הלוי, ששם במחשבת הכוזרי (שחיפש אחר דת האמת) לפנות קודם לנוצרים ולמוסלמים לפני הפנייה ליהודים. הכוזרי מתרץ את אי פנייתו ליהודים באומרו: **"ואשר ליהודים די לי בכך שהם בזויים ושפלים ושנואים על הכל"**. כלומר: אמנם יש דבר כזה **"דת יהודית"** אך אין היא שווה בדיקה, כי אם היא אמנם הייתה דת האמת האל לא היה נותן לה להדרדר לשפל כזה, שכולם שונאים אותה (תירוץ החבר לבעיה: אמנם עצם בזיונו של עם ישראל מוכיח שדתו היא כביכול שקרית, אך האמת היא שמי שבאמת יחפש את האמת לא תהיה לו ברירה אלא להגיע לדת ישראל. וזאת הוא יגלה דרך הנצרות והאיסלם משום שבסופו של דבר שניהן מבוססות על היהדות).

עניין זה של כבוד לאומי ישראלי מופיע גם ביחזקאל: "לא למענכם אני עושה בני ישראל כי למען שמי הגדול..."

עוד דבר: בעיני כל הוגה נורמלי של אירופה המערבית עד תחילת המאה העשרים היה ברור שהמושג "תרבות יהודית-נוצרית" כוונתו לתרבות הנוצרית. כלומר: ההתייחסות ליהדות הייתה אך ורק בתור טיוטה לנצרות, טיוטה שמשום מה נשארה קיימת. ורק מאז מלחמת ששת הימים ההגות האירופאית התחילה להבין שיש תוכן ייחודי ליהדות, כלומר: שיש ליהודים מה לומר. נשאלת השאלה: ומה קרה במלחמת ששת הימים שגרם לכך? תשובה: לראשונה התרחש מאורע תנכ"י במאה העשרים, ודווקא על ידי היהודים. התרחשות זו עוררה אצלם שתי שאלות קשות: א' אולי התנ"ך אומר את האמת על ההיסטוריה? ב' אולי איך שהיהודים קוראים את התנ"ך זו הדרך הנכונה לקרוא אותו? ועד עצם היום הזה שאלות אלה לא נפתרו אצלם. (ואפשר אפילו לומר שחלקים גדולים מהפוליטיקה העולמית באים לפתור את השאלות האלה). נשאלת השאלה: מדוע מלחמת ששת הימים היא התרחשות של התנ"ך בימינו? תשובה: משום שעם ישראל שחוזר לירושלים זה דבר שהובטח לנו על ידי הנביאים לפני אלפי שנים.

התרחשות תנ"כית זו חוללה סערה גם בחברה הישראלית, משום שדווקא צה"ל החילוני הוא הזה שביצע את המאורע התנכ"י. ובעקבות כך כל החלוקה העמוקה שהייתה בין הדתיים לחילונים התחילה להתמסס וקיבלה את הצורה של "גוש אמונים", ההתנחלויות וכולי. כלומר: תהליכים רחבי היקף זעזעו את המנטליות הישראלית. הסופר עמוס עוז תיאר את הזעזוע הזה פעם: היינו חברה בוגרי צבא ומלאי גאווה חלוצית, והסמל של המאמץ שלנו היה הדובון הצבאי (סמל הציונות). הדתיים מבחינתנו הם אנשים משונים שגרים בשכונות משלהם, לובשים בגדים שחורים ולא משרתים בצבא. ואז קמה תנועת "גוש אמונים", וראיתי את הדתיים עולים על הגבעות של השומרון עם הדובון שלי, והרגשתי שגנבו לי את המדינה. כלומר: עמוס עוז הבין שיש שינוי, שכל התהליכים הפוליטיים שמתרחשים בימינו הם תהליכים בעלי השלכות מהותיות לגבי החשיבה התרבותית: הדתיים הסבירו שיש דבר כזה ציונות בתוך בית המדרש, דבר שלא היה מובן מאליו בעבר.

בסופו של דבר הטענה של היהדות היא טענה פוליטית: הקב"ה מתערב בעולם דרך ההיסטוריה, ולכן אם ההיסטוריה הולכת בכיוון מסוים יש לכך השלכות רוחניות. דוגמא: כשהרב יצחק אברבנאל מבאר את מראה המרכבה של יחזקאל (החסר לעומת המראה של ישעיה) הוא מתאר אותו בתור "סילוק השכינה מירושלים". מבחינתו עצם החורבן משפיע על השכינה. כלומר: העולם הרוחני מושפע מהפוליטיקה. ואם העולם הרוחני מושפע מהפוליטיקה אז קל וחומר שהתרבות בעולמנו מושפעת ממנה.

אולי אפשר לראות את חלק מפעולות העולם כיום כמעין נסיונות להשתיק את הפה של עם ישראל אחרי שהוא כבר נפתח. ולא רק הגויים מנסים להשתיק אותנו אלא גם חלק מהיהודים. נשאלת השאלה: מילא הגויים מנסים להשתיקנו, אבל מדוע יהודים גם כן מנסים? תשובה: כל פסיכולוג מתחיל יודע שהדבר שהאדם הכי בורח ממנו בעולם זוהי האחריות (עייין "אורות המלחמה" פרק שמיני הערה 8, שמה מדובר על הקמתה שלה הנצרות מתוך הערכה כלפי עם ישראל מצד אחד, ובריחה מאחריות לאמונה קלת תובענות מצד שני).

הרעיון הזה של בריחת האחריות מלהיות עם ישראל קורץ למנהיגים רבים היום בעם ישראל, אבל הקב"ה לא נותן לנו לשכוח מי אנחנו (לדוגמא: כשחיזבאללה תוקף אותנו אנו נהיים מאוחדים).

לרוב הישראלים היום אין מושג מדוע (לדוגמא) נסראללה וארגונו שונאים אותנו, משום שכיום החברה הישראלית איננה בנויה כדי לקלוט את המשמעות האמיתית של שנאתם אותנו. התשובה הקלאסית היא: "הם מטורפים", אבל לא יכול להיות שיש מיליארד מוסלמים וכולם מטורפים, אז כנראה שיש סיבה עמוקה יותר: הם שונאים אותנו כי אנו מערערים אותם. משום שאם מדינת ישראל היא באמת מדינת העם היהודי זה מערער את

כל הלגיטימיות של עמדה המוסלמית (וגם הנוצרית, אגב). וזה נכון גם לגבי המוסלמים החילוניים (שבאיזה שהוא אופן גם הם קשורים לאסלאם, ולכן הם גם כן שונאים אותנו).

נשאלת השאלה: למה השתכנעו הגויים כבר אז (בזמן מלחמת העולם הראשונה, עוד לפני השואה) לתת לנו מדינה (על ידי הצהרת בלפור וכולי)? במה היה שונה שנת 1917 (לספירתם) לעומת שאר הגלות שדווקא אז הקשיבו לבקשותינו? תשובה: ישנם מספר סיבות: א' השפעה של יהודים בעלי השפעה בלונדון. ב' הייתה אז רוח תנ"כית גדולה שנתנה הרגשה שצריך לבנות עולם חדש, שמרכזו צריך להעמיד את גורלו של העם התנ"כי (כך אמר לפחות לוי ג'ורג', שהיה שר החוץ הבריטי מאותם הימים והיה שותף לפרסום הצהרת בלפור). אגב: לא האפיפיור עזר להרצל להקים את המדינה בארץ ישראל, אלא דווקא הנוצרים מאנגליה (לדוגמא: ויליאם גלאדסטון).

2) נשאלת השאלה: מה שונה המלחמה הזאת משאר המלחמות באלפי שנים האחרונות? כלומר: למה דווקא המלחמה הזאת ספציפית גורמת לעולם להחיש הקמה מדינה יהודית? תשובה: משום שמלחמת העולם הראשונה היוותה ראיה בקנה מידה עולמי להתמוטטות מוסריות העולם הנוצרי: מאז 1870 ועד 1914 לספירתם עברו 44 שנים שבהם לא הייתה מלחמה באירופה עצמה, אלא רק בסביבתה. דבר זה היווה חידוש עצום והאירופאים הגיעו למסקנה שהגיע הזמן לשלום נצחי, עד שהגיעה מלחמת העולם הראשונה שהרסה להם תקווה זאת.

נשאלת השאלה: אם הגויים בתוך תוכם כל כך רצו הקמת מדינה יהודית, מדוע כיום כשהיא כבר קמה הם פועלים נגדה בכל מיני הזדמנויות? תשובה: משום שאנחנו אכזבנו אותם. בהתחלה עשינו עליהם רושם אדיר: חזרנו לארצנו בדיוק כמו דברי נביאנו (שהם מבחינה מסוימת גם נביאיהם), אך כשהגענו לארץ המובטחת לא הייתה לנו שום אמירה כלפיהם (כפי שהם ציפו שתהיה). אך עדיין ישנה צפייה מסוימת אצל אומות העולם שעם ישראל יגיד להם מה לעשות, וצפייה זו באה לידי ביטוי בשני מובנים: הנגלה והנסתר. המובן הנסתר הוא: ברגע שאדם כל כך מתנכל למישהו סימן שהוא חשוב לו. וההתנכלות של אומות העולם כלפינו מחוסרת הגיון לחלוטין (לדוגמא: מקרה סברה ושתילה), וזה סימן שהם מצפים מאתנו למשהו. המובן הנגלה הוא: יש בכל העולם כולו גויים שמתעניינים בנו (לדוגמא: תרומות נדיבות ליושבי הארץ מכל מיני ארגונים של "אוהבי ישראל" בעולם).

3) פירוש הביטוי "כנסת ישראל": כוח רוחני עוצמתי פוטנציאלי הגלום בעם ישראל.

4) ואכן, הרב קוק עצמו פעל למען השגת הצהרת בלפור, שהיא אחת התוצאות החיוביות של מלחמת העולם הראשונה.

5) וההוכחה לכך: יהודי חילוני בחו"ל כעבור זמן קצר (שתיים שלוש דורות) יתבולל, לעומתו יהודי חילוני בארץ יכול להשאר יהודי וגם חילוני לאורך זמן.

6) לדוגמא, כמו שהרצל עשה: הוא איחד את כוחות העם היהודי לקונגרס אחד מאוחד ומתוך כך דרש מדינה. כלומר: בשביל לדעת מה היהודים צריכים צריך לדעת מי הם היהודים.

אגב, כיום התפקיד שלנו כעם שונה: כיום מטרתנו היא לא לקבל את הארץ בצורה טכנית, אלא היא השבת תרבותנו, שנמצאת בחלקים מפוזרים בין סוגי היהודים השונים (כל אחד מאתנו קיבל לפני הגלות רסיס מהתרבות שלנו, וכעת הארץ מחברת רסיסים אלו).

7) יש אנשים שיש להם רצון, יש אנשים שיש להם פוליטיקה, יש אנשים בעלי כישורים חקלאיים, יש אנשים בעלי שירה ותרבות וכולי. וכך כל אחד ואחד מאתנו מתכנס בארץ ותורם את יכולותיו לבניין האומה.

8) יוצא לפי זה שהנצרות (לדוגמא) תישאר לנצח, אבל תעבור רפורמה ש"תגיייר" אותה כך שהיא תותאם לרוח ישראל.

9) יוצא לפי זה שכל עבודה זרה באשר היא עובדת את הקב"ה באיזה שהוא אופן. לדוגמא: הנצרות. התאולוגיה הנוצרית חושבת שהיא אומרת שהאל עשה חסד עם האדם,

והפך את עצמו לאדם כדי לספוג את סבלו של האדם. אבל כאשר מדויקים בדבריהם מגיעים למסקנות האלו: א' האל עשה עצמו ליהודי, והריגת היהודי מכפרת על סבלי העולם (ולכן בתת מודע הקולקטיבי שלהם מסתתרת השואה ושאר הפרעות). ב' היהודי הוא האל (ולכן בנצרות יש ביטוי להרגשה שהייתה לעמים בימי קדם שישנו כוח אלוהי עצום בנשמת ישראל, וזה בא לידי ביטוי בצורה מיתולוגית של ילד יהודי קדוש). וברגע שהנוצרים יבינו שהם בעצם מעריכים ומעריצים את עם ישראל אז הנצרות תהפך ל"כשרה". (עניין זה של "גיוור" הנצרות כבר התחיל לבוא לידי ביטוי מועט על ידי הסופר הנוצרי לשעבר וסל, ועיין באורות המלחמה פרק שמיני הערה 9).

עוד דבר: לכל אומה ואומה יש אופן משלה להרגיש את העולם הרוחני. וההוכחה: איך יכול להיות שישנן ארצות שלמות שהן קתוליות, ארצות שלמות שהינן פרוטסטנטיות וכולי? ההגיון אומר שהאחוזים יתחלקו באופן שווה בין כל הארצות כך שבכל ארץ יהיה אחוז שווה של קתולים, פרוטסטנטים, מוסלמים וכולי. מכאן אפשר להסיק עובדה היסטורית: יש התערבות של סוציולוגיה, אקלים, גאוגרפיה וכדומה על אמונת האדם (לדוגמא: האסלאם התפשט בעיקר באזור מסוים של כדור הארץ: האלכסון הצחיח). ולכן על עם ישראל לקחת בחשבון נתונים אלו כשהוא יבוא להאיר את עיני האומות.

נשאלת השאלה: מה באמת הקשר בין האסלאם לאלכסון הצחיח (שהוא אזור מדברי)? תשובה: המדבר גורם לאדם הכנעה מוחלטת בפני כוחות גדולים ממנו, בדיוק כמו גישת האסלאם. נשאלת השאלה: והרי יש מילוני מוסלמים מחוץ לאלכסון הצחיח? תשובה: נכון, אבל שם המוסלמים הם "לייטים". הפנאטים שבמוסלמים נמצאים יותר באזור האלכסון הצחיח.

זאת אחת הסיבות לחלוקת הארץ לשבטים, כי מה שהארץ עושה לרוחניות של יושבי נחלה מסוימת היא לא עושה ליושבי נחלה אחרת.

10) אך בנתיים עם ישראל מאכזב את העולם. וזאת אגב אחת הסיבות לשנאת העולם את מדינת ישראל כיום.

11) "נברכו" מלשון "הברכה" (הפעולה החקלאית שעושים לגפן: מחברים זמורה חיה לאדמה והיא מצמיחה שורשים). מכאן שאברהם אבינו משול לאדמה והאומות לגפנים: אחרי שכל האומות מתחברות לאברהם אבינו יוצא גפן חדש מהאדמה. כלומר: רק לאחד שהאומות מתחברות אלינו ("ונברכו") הם מקבלות ברכה ("ויתברכו").

12) עד היום מהפכת התשועה הזו מתרחשת בהכרה האירופאית, לקראת שינוי אופייה.

13) כדברי השיר: "ארץ בה נולדנו ארץ בה נחיה יהיה מה שיהיה", נגור בארץ הזאת לא משנה מה יקרה בה.

14) כמו שאומר המדרש: "אמר לו הקב"ה למשה, משה ברצונך לדעת את שמי. לפי מעשי אני נקרא". כאשר הקב"ה דן בדיון הוא נקרא "אלוהים". כאשר הקב"ה דן ברחמים הוא נקרא בשם הווייה וכולי...

נשאלת השאלה: האם תפיסת ההאלוהות משתנה לפי היהדות? כלומר: האם לפי היהדות התפיסה של האלוהות משתנה במהלך ההיסטוריה? תשובה: כן. הקב"ה הולך ומתגלה: השם הראשון של הקב"ה בתנ"ך הוא "אלוהים", כלומר: מי שבורא את הטבע, מקור ה"יש". בהמשך הקב"ה נגלה לאדם והוא נקרא "ה' אלוהים". בהמשך כאשר האדם הראשון בהיסטוריה מקבל את אדנותו של הקב"ה הוא נקרא "א-דוני", מלשון אדון. בהמשך כאשר הקב"ה מבטיח הבטחות (את הזרע ואת הארץ) הוא נקרא "א-ל ש-די". בהמשך כשהקב"ה בא להגשים את ההבטחות שלו הוא נקרא "י-הוה". בהמשך כאשר הקב"ה מתגלה דרך המדינה (שם זה מופיע רק מספר שמואל ואילך) הוא נקרא "צ-באות". בהמשך כאשר הקב"ה מתמיד את בריתו גם כאשר ישראל אינם זכאים לכך הוא נקרא "קדוש ישראל". בהמשך כאשר השכינה מסתלקת מן העולם ואז הקב"ה נראה רק בשמים הוא נקרא (בספרות של ימי בית שני) "שמים" (ומכאן הביטויים: "יראת שמים", "שם שמים" וכולי). בהמשך כאשר עם ישראל יוצא לגלות ה' נקרא "הקדוש ברוך הוא". כלומר: התפיסה הופכת להיות מושג פילוסופי שבו אנו מבטאים את האחדות של

ה"קדוש" וה"ברוך": הוא גם קדוש וגם ברוך (מקור שניהם). בהמשך כאשר הקב"ה מחזיר את עמו לארצו הוא נקרא "צור ישראל". (ועיין באורות ארץ ישראל, הקדמה הערה 7). וכיום אנו הולכים לקראת שם חדש: "אהיה אשר אהיה". זה שם נעלה יותר שהוא למעלה מן ההגדרות המצומצמות שהיו עד היום.

15) וכן משמע מנחמיה, שנאמר על העצרת גדולה שעשו חברי כנסת הגדולה בירושלים: "ויקראו בשם ה' הגדול", משמע שיש הגדרה של "ה' הקטן" שהיא התפיסה הקטנה של האלוהות. מה שמאפיין את התפיסה הקטנה של האלוהות זה שאלוהים שמתעניין רק בדברים מסוימים. מה שמאפיין את התפיסה הגדולה של האלוהות זה שהאלוהים מתגלה בהכל. ולכן תפיסה נקראת "התפיסה המאוחדת" (שמאחדת את כל מה שקורה למציאות, ולא מתייחסת רק לחלק ממנה).

16) נשאלת השאלה: האם יוצא לפי זה שלפי הרב קוק צריך להיות חילונים? תשובה: לא. מסקנת הרב קוק היא שצריך למצוא את התוכן הגדול של אותם כלים קטנים.

נשאלת שאלה: כאשר מסתכלים על החילונים כיום רואים שכביכול הרבה מהם לא עוסקים בחיפוש אחרי תוכן גדול, כמו שהרב מתאר אותם? תשובה: מדובר על תנועה כוללת ולא על אנשים פרטיים. וחוף מזה צריך להבין: מה שגורם לאופי אנושי מסוים להתפשט זה אידאולוגיה מסוימת, וגם אם האנשים בעלי האופי המסוים הזה לא מודעים לכך. כלומר: החילונות לא נולדה סתם. יש הוגים של החילונות שעומדים מאחוריה: ברנר, אחד העם וברדיצ'בסקי. וצריך להבין שכל רעיון שיש אדם שחושב אותו ברצינות, כשמעמיקים בו מגיעים בסופו של דבר לדעת אלוהים לא בהכרח בצורה שרגילים בה. נשאלת השאלה: מדוע רוב החילונים **כביכול**, לא עוסקים בחיפוש אחר תוכן גדול? תשובה: כי רובם כן עוסקים בחיפוש גם אם הם לא מודעים לכך. ישנם מספר הסברים, ונביא את שניים מהם: א', הם לא רוצים לשאול שאלות כי הם חושבים שאין תשובות. ב', הם משתמשים בביטויים כמו "רפואה שלמה", "שבת שלום", "מזל טוב" וכולי שהם ביטויים של מי שמודע לאלוה.